

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Якісно новий етап у розвитку українського документознавства настає в 1990–2000-і рр. Нагальну необхідність розвитку документознавства як науки, навчальної дисципліни диктував критичний стан діловодства й архівної справи в Україні. Важливим чинником еволюції документознавства стало формування системи документознавчої освіти в Україні, що виявилось у заснуванні, відкритті й розвиткові навчальної спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Це супроводжувалося розробленням і затвердженням різнорівневих державних і галузевих освітніх стандартів, згідно з якими визначався її зміст, зокрема освітньо-кваліфікаційних характеристик й освітньо-професійних програм, типових планів для повного циклу вищої освіти всіх рівнів. Вагомим чинником розбудови спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» стало розроблення її навчально-методичного забезпечення, зокрема типових і робочих програм фундаментальних професійних і професійно орієнтованих навчальних дисциплін, вихід у світ перших підручників, посібників із загального та спеціального документознавства, інших дисциплін документально-комунікаційного циклу. Обговорення змісту навчальної спеціальності детермінувало формування в Україні документознавчої професіології. Істотним досягненням розвитку документознавства стало юридичне оформлення в 2003 р. наукової спеціальності 07.00.10 «Документознавство, архівознавство» (галузь науки – історія), що одержала згодом інше місце «наукової прописки» – соціальні комунікації.

Співіснування двох течій в українському документознавстві засвідчує гетерогенність змісту науки. Незначний акцент на ролі історичної науки для розвитку документознавства привів до одностороннього представлення залежності його розгортання від розвитку інформаційних чи книгознавчо-бібліотекознавчих наук. Утім саме студіювання логічної детермінованості еволюції документознавства спочатку від історичної науки і лише згодом – книгознавства, бібліотекознавства чи наукової інформатики дозволяє адекватно розкрити головні чинники розвитку класичної й «документологічної» версії.

Діалог прихильників різних наукових течій документознавства торкається питань змісту науки, визначення її статусу, об'єкта, предмета, пріоритетних напрямів дослідження й основних завдань, міждисциплінарних зв'язків. Не існує однозначного ставлення до формальної конструкції документознавства, яка розкриває логічні зв'язки між складовими системних знань. Наука, комплекс (чи сукупність) наук (чи дисциплін, знань) або метанаука – ці та інші концепції з'ясування сутності документознавства демонструють наявну різницю не тільки на термінологічному рівні, але й на рівні осмислення формальних інституційних та іманентних когнітивних процесів. Відсутнє однозначне пояснення зв'язків і залежностей між документологією та документознавством, загальним і спеціальним документознавством, що вказує на тривання наукового пошуку й різне трактування їх структури. Спільним є визнання перспективності документології як сукупності теоретичних знань про концепційно важливі питання з теорії документа в різних наукових дисциплінах, які проголошують об'єктом дослідження документ чи його окремі характеристики.

Управлінське документознавство зміцнило позиції за рахунок активізації державної політики щодо створення, зберігання та функціонування управлінської документації, розроблення методик, спрямованих на оптимізацію процесів роботи з документами, зростання ролі документації в житті держави і суспільства, діяльності наукових інституцій, які прагнуть розв'язати складні теоретичні питання – уніфікації документознавчої термінології, типологізації документації, організації зовнішнього і внутрішнього документообігу, зберіганні документів і пошуку інформації, освоєнні світових здобутків керування документаційними процесами (КДП). Наразі управлінське документознавство в Україні має власне предметне поле, визначення меж якого триває. Полісемантичні підходи до тлумачення змісту поняття «документ» створюють чималі труднощі в осмисленні розмежування загального та спеціального знання в документознавстві. Спорідненість документознавства з КДП актуалізувала вивчення перспектив адаптивної модифікації зарубіжного досвіду.

Документознавство сьогодні формується як соціально-комунікаційна наука, що комплексно вивчає характеристики документів, процеси створення, функціонування і зберігання, а також їх історію та методику організації й дослідження, зберігає

дисциплінарну самодостатність, збагачуючись на об'єктно-предметному рівні внаслідок нарощування наукового знання на міждисциплінарному ґрунті. Джерелом формування теорії документознавства виступають узагальнювальні й конкретні студії з історії, теорії документа та прикладні розробки в різних сферах роботи з документами. Проте брак єдиного наукового лексикону, розбіжності значень багатьох понять і категорій, відмінність методологічного арсеналу вимагають відшукування в теорії наук документально-комунікаційного напрямку спільних концепцій, які здатні об'єднати представників різних наукових шкіл і течій. Основними перспективними напрямками розвитку документознавства вважаємо збагачення історико-документознавчих знань; скоординовані дослідні програми зі спеціального документознавства з метою теоретичних узагальнень; розроблення науково-технологічних проектів з електронного діловодства, гармонізацію їх із міжнародними стандартами у руслі досвіду КДП.

Наукове пізнання історичного досвіду документознавства дозволяє висловити низку пропозицій. Сучасні глобалізаційні процеси актуалізують удосконалення згідно зі світовим надбанням законодавчо-нормативної бази регулювання КДП. Видається необхідним доопрацювання та прийняття Верховною Радою України законопроект «Про діловодство». На розвитку документознавства позитивно відбилося б зміцнення повноважень Держкомархіву України, підвищення ролі цього центрального органу виконавчої влади у виробленні та реалізації державної політики у сфері КДП, підготовці проектів правових, нормативно-правових актів із метою встановлення єдиних у державному масштабі засад документування, організації функціонування і зберігання документації.

Пріоритетне значення має державна підтримка розвитку документознавчої освіти в Україні, раціональна політика підготовки і перепідготовки кадрів із документознавства й інформаційної діяльності. Видається доцільним виважений перегляд й удосконалення державних освітніх стандартів з напрямку «Документознавство та інформаційна діяльність» (кваліфікаційні рівні – бакалавр, магістр), паспорту наукової спеціальності 27.00.02 «Документознавство, архівознавство», комплексна реалізація програми видання спеціальної навчальної літератури для

вищої школи України, розроблення провідними науковими й освітніми закладами концепції підготовки та післядипломної освіти кадрів для інформаційного забезпечення діяльності установ. До слабких ланок розвитку науки належить недостатня координація діяльності наукових й освітніх установ із метою реалізації нагальних завдань теорії і практики документознавства. Актуальним є розвиток неформальних документознавчих об'єднань (асоціацій, спілок) із максимальним залученням інтелектуальних сил України й зарубіжжя задля розв'язання спільних теоретичних і науково-практичних проблем.